

“TA’LIMNI MODERNIZATSIYALASH SHAROITIDA MALAKALI KADRLARNI TAYYORLASHNING DOLZARB MUAMMOLARI”

**XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMANI
MATERIALLARI**

30-SENTYABR 2023-YIL

FARG'ONA - 2023

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

FARG‘ONA DAVLAT UNIVERSITETI
PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA FAKULTETI
PEDAGOGIKA KAFEDRASI

“TA’LIMNI MODERNIZATSIYALASH SHAROITIDA MALAKALI
KADRLARNI TAYYORLASHNING DOLZABR MUAMMOLARI”

mavzusidagi xalqaro ilmiy - amaliy anjuman

MATERIALLARI

Farg‘ona – 2023

KBK: 74.103(5Ў36)
YO'K: 204.14.752.12

Ta'limni modernizatsiyalash sharoitida malakali kadrlarni tayyorlashning dolzabr muammolari. Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman (30-sentabr 2023-yil): anjuman materiallari to'plami. – Farg'ona: Farg'ona davlat universiteti, 2023-yil.

Mazkur Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2023-yil 2-maydagi 118-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasida 2023 yilda xalqaro va respublika miqyosida o'tkaziladigan ilmiy va ilmiy-texnik anjumanlar rejasini"da belgilangan tadbirlarni amalga oshirish, vazirlik tizimidagi oliy ta'lim va ilmiy-tadqiqot muassasalarida joriy yilda o'tkaziladigan ilmiy anjumanlar rejasini tasdiqlash, ularda professor-o'qituvchilar, talabalar, magistrilar, doktorantlar, mustaqil izlanuvchilar, tegishli sohalar olim va mutaxassislarining keng ishtirokini ta'minlash maqsadida 2023-yil 30-sentabr kuni Farg'ona davlat universitetida **"Ta'limni modernizatsiyalash sharoitida malakali kadrlarni tayyorlashning dolzabr muammolari"** mavzusidagi xalqaro ilmiy - amaliy anjumaniga mezbonlik qildi.

Mazkur to'plamga taqdim etilgan materiallar kelgusida sohani rivojlantirishga xizmat qilishi, O'zbekiston, Rossiya, Ukraina, Turkiya, Qirg'iziston olimlari, bakalavriat va magistraturaning iqtidorli talabalari, shuningdek, uzluksiz ta'lim tizimida ilmiy ijodiy faoliyat bilan shug'ullanib kelayotgan pedagog kadrlarning faoliyatini qo'llab-quvvatlash maqsadida tayyorlandi.

Mas'ul muharrir: B.Shermuhhammadov – pedagogika fanlari doktori, professor

Tahrir hay'ati a'zolari:

T.A.Egamberdiyeva – Farg'ona davlat universiteti professori, pedagogika fanlari doktori.

N.S.Temirov – Farg'ona davlat universiteti "Pedagogika" kafedrasida professori, pedagogika fanlari doktori.

B.Baydjanov – Farg'ona davlat universiteti "Pedagogika va psixologiya" fakulteti dekani, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

B.S.Siddiqov – Farg'ona davlat universiteti "Pedagogika" kafedrasida dotsenti, pedagogika fanlari nomzodi.

N.M.O'rinova – Farg'ona davlat universiteti "Pedagogika" kafedrasida v.b.professori, pedagogika fanlari nomzodi.

I.Tuychiyeva – Farg'ona davlat universiteti "Pedagogika" kafedrasida mudiri, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent.

B.B.Djalalov – Farg'ona davlat universiteti "Pedagogika" kafedrasida katta o'qituvchisi, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

K.I.Marayimova – Farg'ona davlat universiteti "Pedagogika" kafedrasida katta o'qituvchisi, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

Sh.O.Aripov – Farg'ona davlat universiteti "Pedagogika" kafedrasida o'qituvchisi.

J.U.Tojiboyev – Farg'ona davlat universiteti "Pedagogika" kafedrasida o'qituvchisi.

A.R.Saydullayeva – Farg'ona davlat universiteti "Pedagogika" kafedrasida tayanch doktoranti.

Taqrizchilar:

R.G.Safarova – pedagogika fanlari doktori, professor, T.N.Qori Niyoziy nomidagi O'zbekiston pedagogika fanlari ilmiy tadqiqot instituti — Uzluksiz ta'lim pedagogikasi va psixologiyasi bo'limi boshlig'i.

ISBN: 978-9943-8823-2-4

To'plamga kiritilgan maqola va tezislardagi fakt, raqam va ma'lumotlarning to'g'riligiga mualliflar mas'uldirlar.

© Farg'ona davlat universiteti
© Pedagogika kafedrasida, 2023 yil.

6. Рикер П. Герменевтика и метод социальных наук // От текста к действию. Очерки по герменевтике-II. –М.: Наука, 2004. – С. 181.
7. Репина Л. П. Концепции социальной и культурной памяти в современной историографии. М., 2005. С. 128
8. Фалсафа комусий луғат. / Назаров Қ. таҳрири остида. –Тошкент: Шарқ НМАК, 2004. –Б.88

“KONFLIKTOLOGIK KOMPETENTLIK” TUSHUNCHASINING MAZMUN MOHIYATI

Kamoldinov Muhammadsodiq Baxtiyor o‘g‘li
Oziq-ovqat texnologiyasi va muhandisligi xalqaro instituti

Annotatsiya: Maqolada bo‘lajak pedagoglarda konfliktologik kompetentlikni rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari, bo‘lajak pedagoglarda konfliktologik kompetentlikni rivojlantirishning amaliy metodik tizimi, bo‘lajak pedagoglarda konfliktologik kompetentlikni rivojlantirish samaradorligi o‘rganilgan. Shuningdek, “konfliktologik kompetentlik” tushunchasining mazmun mohiyati tahlil qilingan.

Аннотация: В статье рассматриваются теоретико-методические основы развития конфликтологической компетентности будущих учителей, практическая методическая система развития конфликтологической компетентности будущих учителей, эффективность развития конфликтологической компетентности будущих учителей. Также анализируется практическая методическая система развития конфликтологической компетентности будущих учителей.

Abstract: The article studies the theoretical and methodological foundations of the development of conflictological competence in future teachers, the practical methodological system of developing conflictological competence in future teachers, the effectiveness of developing conflictological competence in future teachers. The practical methodological system of developing conflictological competence in future teachers is also analyzed.

Kalit so‘zlar: konfliktologik kompetentlik, kompetentlik, pedagog, nazariy-metodologik asos, takomillashtirish, texnologik, model, metodik tizim, motivatsion-aksiologik, kognitiv, interfaol texnologiyalar.

Ключевые слова: конфликтологическая компетентность, компетентность, педагогическая, теоретико-методологическая основа, совершенствование, технологическая, модель, методическая система, мотивационно-аксиологические, когнитивные, интерактивные технологии.

Key words: conflictological competence, competence, pedagogical, theoretical and methodological basis, improvement, technological, model, methodological system, motivational and axiological, cognitive, interactive technologies.

“Konfliktologik kompetentlik” tushunchasi zamonaviy pedagogika va psixologiyatda muhim ahamiyatga ega. U shunday qobiliyatlarni o‘z ichiga oladiki, ular bo‘lajak pedagoglarga turli xil konfliktlarni samarali hal qilish, muammolarni to‘g‘ri idora qilish va ijobiy munosabatlar o‘rnatish imkonini beradi. Mualliflik tarifimizga ko‘ra, konfliktologik kompetentlik – bu bo‘lajak pedagogning konfliktlardan qochish o‘rniga, ularni konstruktiv ravishda hal qilish qobiliyatidir. Uning asosiy komponentlari orasida: samarali aloqa, emotsional intellekt, muloqot strategiyalari va ijobiy fikrlash tarzi mavjud.

Konfliktlar ko‘pincha noto‘g‘ri aloqa natijasida yuzaga keladi. Shuning uchun insonlar o‘rtasida samarali aloqa qurish, fikrlarni aniq va ravshan ifoda etish muhimdir. Insonlar o‘z his-tuyg‘ularini tanib olish va boshqalarning emotsiyalarini tushunishi kerak. Bu konfliktlarni

tushunish va ularni to'g'ri hal qilish uchun zarur. Konflikt holatlarida turli xil muloqot usullarini qo'llash mumkin. Yaxshi konfliktologik kompetentlikka ega bo'lgan odam doimo konstruktiv yondashuvlarni izlaydi. Muloqot jarayonida ijobiy ko'zqarash bilan ishlash, xatolardan saboq olish va yangi imkoniyatlarga e'tibor berish muhim ahamiyatga egadir.

Pedagogikada konfliktologik kompetentlik ta'lim jarayonida juda muhimdir. U talabalarga nafaqat bilim berish, balki ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish hamma qat'iyat etishadi. Talabalar o'rtasida kelishmovchilik yoki ziddiyat yuzaga kelganida, pedagogning vazifasi – ularni to'g'ri yo'nalishda yo'llab borishdir.

Psixologiya nuqtai nazaridan, konfliktologik kompetentlik insoniy munosabatlarni yaxshilashga xizmat qiladi. Psixologlar bu qobiliyatni rivojlantirish orqali shaxslarning stress bilan kurashishi, ijtimoiy adaptatsiyasi va emotsional sog'lomligini yaxshilash mumkinligini ta'kidlaydilar. Kelajak avlod uchun konfliktologik kompetentlikni shakllantirish – bu na faqat muvaffaqiyatli inson bo'lish, balki jamiyatda barqarorlik va tinchlikni ta'minlash uchun ham muhimdir. Shunday ekan, pedagogika va psixologiya sohasidagi mutaxassislariga mos ravishta bu qobiliyatni rivojlantirish bo'yicha ish olib borish zarurligi tug'ilgan xulosaga kelinadi.

O'zbek tilida nashr qilingan kitoblar ichida G.U.To'ychievaning "Yoshlar va konfliktlar: konfliktlar yechimiga o'rganish" kitobi mavjud bo'lib, mazkur kitob pedagogik ta'lim muassasalari o'qituvchilari va talabalariga maxsus ravishda mo'ljallanmagan hamda bunday maqsadni o'z oldiga ham qo'ymagan.

So'nggi vaqtlarda zamonaviy jamiyatlardagi insonga bo'lgan turli ilmiy-texnik, ma'naviy, iqtisodiy ta'sirlarning haddan ziyod ortib borishi, zamonaviy jamiyatlarda yashash tarzining murakkablik tomon ortib borayotganligi odamlar to'qnash kelishi mumkin bo'lgan turli nizovaziyatlarni ham oshiradi. Zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy va texnik jihatdan o'ta rivojlanib borayotgan global davr uchun nizoborasidagi bilim, malaka va ko'nikmalar insonni turli tahdidli hodisalardan asraguvchi, uni muhofaza qiluvchi omil bo'lib xizmat qiladi.

"Nizo" tushunchasining dastlabki ekvivalenti "konflikt" atamasi sanaladi. "Konflikt" so'zi lotin tilidan tarjima qilinganda "to'qnashuv" ma'nosini anglatadi. Nizo – bu bir-biriga qarama-qarshi yo'naltirilgan, yagona birlikka asoslanmagan an'analar, qarashlar, munosabatlarning alohida olingan individ ongidagi to'qnashuvi, muayyan muammoni hal qilishda pedagogik jarayon ishtirokchilarining qarshiligi va kurashi. Nizoning kelib chiqishi keskin hissiy kechinmalar bilan bog'liq.

Psixolog V.Karimovning e'tirof etishicha, nizo (ziddiyat) – bu ayrim alohida olingan shaxs ongida, yoki shaxslararo muloqot jarayonida, guruh doirasida yoki guruhlararo o'zaro muloqot va ta'sir paytlarida biror muammo, masala yoki qarashlar borasida bir-biriga to'g'ri kelmaydigan, qarama-qarshi fikr, qarash va pozitsiyalarning to'qnashuvi oqibati paydo bo'lgan salbiy hissiyotlarga to'la munosabatlar maromini bildiruvchi ijtimoiy psixologik hodisa".

Yana bir psixologik manbada esa "nizo" tushunchasining umumiy mohiyati quyidagicha ta'riflanadi: nizo – bu opponent yoki o'zaro hamkor sub'ektlarning bir-biriga zid va qarama-qarshi masala, fikr yoki nuqtai nazarlari. Mazkur manbada har qanday nizoning yuzaga kelishida vaziyat asos vazifasini o'tashi aytiladi. Mavjud vaziyat o'zida quyidagi holatlarni ifoda etadi: 1) muayyan masalalarda tomonlar fikrlarining bir-biriga zid kelishi; 2) tomonlarning mavjud vaziyatda yechimga ega bo'lishda bir-biriga qarama-qarshi maqsadning ifoda etilishi yoki turli vositalardan foydalanishlari; 3) tomonlarning qiziqishlari, istaklari va imkoniyatlarining bir-biriga mos kelmasligi.

Iqtisodchilar R.Valijonov, O.Qobilov, A.Ergashevlar esa "nizo" tushunchasini quyidagicha ta'riflashga urinadilar: "nizo – qarama-qarshi va o'zaro bir-biriga to'g'ri kelmaydigan kuchlarning to'qnashuvi; ikki yoki undan ko'p taraflar orasidagi kelishuvning yo'qligi, manfaatlar qarama-qarshiligi yoki tushunmaslik tufayli ularning birgalikdagi mehnat faoliyati jarayonida ijtimoiy sub'ektlar yoki jamoalar orasida paydo bo'ladigan ziddiyat" bo'lib, uning mavjudligi "rahbar, ishchi va boshqa xodimlar orasida muayyan masalalarni hal qilishda tomonlarning bir-biri bilan bir yechimga kela olmaganligini bildiradi".

“Qisqacha psixologik lug‘at”da esa nizo “salbiy emotsional hayajonlar bilan bog‘liq bo‘lgan individlar yoki bir guruh insonlar o‘zaro aloqalari yoki o‘zaro munosabatlarida ongida alohida olingan vaziyatning, qarama-qarshi yo‘nalishlar, bir-biriga mos kelmaydigan holatlar to‘qnashuvi” deya talqin etiladi.

Yuqorida bildirilgan fikrlardan shunday xulosaga kelish mumkin: 1) mohiyatiga ko‘ra nizo – bu muayyan masala yoki vazifani hal qilishda yuzaga keladigan ziddiyatli holat; 2) tarkibiy tuzilishiga ko‘ra nizo ma‘lum jarayon ishtirokchilari, sub‘ektlari o‘rtasida yuzaga keladi; 3) kelib chiqish sabablariga ko‘ra nizo ma‘lum masalada tomonlarning bir-biriga zid yechimlarni taklif etishi yoki ular manfaatlarining o‘zaro to‘qnashuvi bilan bog‘liq; 4) oqibatiga ko‘ra har qanday nizo ijobiy va salbiy xarakterga ega; 5) davomiyligiga ko‘ra esa nizolar qisqa va uzoq muddatli bo‘ladi.

Aytib o‘tilganidek, garchi nizolarning yuzaga kelishida vaziyatning mavjud bo‘lishi taqozo etilsa-da, shu bilan birga uning boshlanishi uchun qandaydir hodisa, voqelik ro‘y berishi zarur. “Bunga ko‘ra tomonlardan biri ikkinchisining xatti-harakatlari yoki fikrlarini etarlicha baholamasligi, aksincha, uning qiziqishlarini tanqid ostiga olishi, haqoratlashi kerak bo‘ladi.

Haqoratlangan shaxs bunga nisbatan qaytar ta’sirni boshlaganidan so‘ng, qarama-qarshi tomonlarning amaliy yoki amaliy bo‘lmagan ichki imkoniyatlari, xatti-harakatlar, muomala orqali namoyon bo‘la boshlaydi”. Demak, nizolar ma‘lum vaziyat ishtirokchilari bo‘lgan shaxslarning ijtimoiy borliq, unda ro‘y berayotgan ijtimoiy-psixologik hodisalar, ularga nisbatan shaxs munosabatlari, baholari o‘rtasidagi ziddiyatlarni ifodalaydi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Йўлдошев М., Назарзода Н. Раҳбарлик психологиясида ахлоқ. – Т.: —Шарқ НМАК Бош таҳририяти, 2010. – 157 б
2. Каримова В. Ижтимоий психология / Педагогика олийгоҳлари талабалари учун дарслик. – Тошкент: “Fan va texnologiyalar” нашриёти, 2007. –65 б.
3. Кузина А.А. Воспитание конфликтологической компетентности старшеклассников. Автореферат дис. . канд. пед. наук. – М., 2007. – 176
4. Пилипег И.С. Подготовка учителей к разрешению межличностных конфликтов в среде старшеклассников: Автореф. дис. .канд. пед. наук. —Самара, 1998. – 19 с
5. Тўхтабоев А. Менежер фазилатлари / Ўқув қўлланма. – Т.: —Абу Матбуот-консалт нашриёти, 2008. – 127 б.

<i>N.T.Abdullajonova</i>	<i>Germenevtik yondashuvning pedagogik asoslari va imkoniyatlari</i>	496-500
<i>M.B.Kamoldinov</i>	<i>“Konfliktologik kompetentlik” tushunchasining mazmun mohiyati</i>	500-502